

SECTION 5. THE ROLE OF INNOVATIVE AND CLASSICAL UNIVERSITIES IN THE FORMATION OF THE NATIONAL ACADEMIC ELITE

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-247-0-14>

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОСВІТНІ ІНСТИТУЦІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ ТА ТУРЕЧЧИНИ

Василишина Н.М.

ВСТУП

Останні роки на світовому та європейському рівнях усе більше утверджується нове, комплексне розуміння інтернаціоналізації вищої освіти і визначаються її нові пріоритети. Нагадаємо, що відповідно до програмного документу Європейської Комісії «Європейська вища освіта у світі» було визначено такі ключові галузі, які має охоплювати комплексна стратегія інтернаціоналізації й які мають розглядатися не як ізольовані, а як інтегровані елементи: міжнародна мобільність студентів, викладачів і адміністративного персоналу; інтернаціоналізація та вдосконалення освітніх програм та цифрового навчання; стратегічне співробітництво, партнерство і нарощування потенціалу.

1. Стратегія інтернаціоналізації університету

Основні чинники, що визначають успішність реалізації стратегії інтернаціоналізації університету, що можуть використовуватись як параметри для якісного аналізу стану інтернаціоналізації університету, конкретизуються у такому:

- наявність чітко сформульованої стратегії, програми і плану дій із розвитку інтернаціоналізації;
- узгодженість стратегічного та операційного рівнів інтернаціоналізації закладу;

- наскільки стратегія, програма і план розвитку інтернаціоналізації інтегровані у загальну стратегію розвитку закладу;

- яким є рівень керівництва, відповідального за даний напрям, і рівень залучення у проєкт просування інтернаціоналізації перших осіб університету;

- яким є рівень залучення у цей проєкт усіх співробітників університету і студентів;

- якість управлінської інфраструктури: кількість міжнародних підрозділів та їх структурна відповідність поставленим завданням, рівень і якість координації між ними, якість персоналу, його компетенції та компетентності;

- оцінювання ресурсів, що виділяються на міжнародне співробітництво: мобільність студентів, викладачів, дослідників, співробітників університету, підтримка міжнародних проєктів, впровадження подвійних дипломів, проведення міжнародних конференцій, участь у зарубіжних конференціях, гранти для іноземних студентів і дослідників;

- кадрова політика, система заохочень і підтримки, що формує стимули для розвитку лінгвістичних та інших компетентностей, необхідних для успішної інтернаціоналізації;

- кадрова політика, спрямована на залучення в університет провідних зарубіжних учених і найкращих викладачів;

- система стимулів для участі в розробленні та реалізації міжнародних дослідницьких проєктів, підготовки спільних публікацій, розвиток міжнародного співробітництва і партнерства на рівні структурних підрозділів університету;

- кадрова політика, спрямована на залучення в університет провідних зарубіжних учених і найкращих викладачів;

- наскільки інституційна культура відповідає вимогам інтернаціоналізації, чи сформована необхідна система мотивації, адекватне розуміння комплексності та імперативності інтернаціоналізації, система стимулів і підтримки [3];

- якість консультативної та організаційної підтримки академічної мобільності: спеціальні структури для роботи з іноземними абітурієнтами і студентами для підтримки академічної мобільності викладачів [12].

2. Сучасний стан професійної підготовки майбутніх магістрів сфери туризму в університетах України

Професійна діяльність майбутніх магістрів сфери туризму розглядається у сучасних умовах у контексті глобальних світових викликів і містить невичерпний матеріал для постійного зростання. Наукові пошуки різнобічно висвітлюють критерії рівнів крос-культурної освіти та переконливо доводять необхідність удосконалення фахової освіти туристичної галузі з посиланням на інноваційні тенденції, використовуючи при цьому вітчизняний та зарубіжний досвід. Значну роль у розв'язанні проблеми підготовки кадрів відіграє Всесвітня туристична організація (UNWTO), яка підтримує освіту і проведення навчальних програм із туризму. За ініціативи UNWTO розроблено вичерпні Стандарти міжнародної класифікації туристичної діяльності [4; 5].

Із 29 квітня 2015 р. згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 166 «Про перелік напрямів, за якими здійснюється профпідготовка фахівців у закладах вищої освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» та «магістр» «визнано два напрями підготовки фахівців з туризму: це галузь знань 07 «Управління та адміністрування», у якій затверджено спеціальність 073 «Менеджмент» (42 навчальних заклади різної спеціалізації, у тому числі «Менеджмент туристичного бізнесу») та галузь знань 24 «Сфера обслуговування», куди перемістилися спеціальності 242 «Туризм» та 241 «Готельно-ресторанна справа» [5].

Кожна зі згаданих спеціальностей знайшла своє місце на ринку освітніх послуг. Так, менеджерський напрям зорієнтований на підготовку фахівців для сфери туризму, які планують обіймати посади керівників функціональних підрозділів як підприємств-виробників (готельні комплекси, заклади ресторанного господарства, транспортні перевізники), так і підприємств-посередників у туризмі (туроператорів, турагентів, турбюро) та здійснювати своє кар'єрне зростання за управлінськими сходинками. А спеціальності «Туризм» і «Готельно-ресторанна справа» базуються на технологічних аспектах усіх рівнів – від виконання суто технічної роботи до частково управлінських функцій в організації. Таким чином, кожна спеціальність займає свою лакуну на ринку праці, причому перша орієнтується на управлінський, а дві інших – на технологічний аспект, що, відповідно, зумовлює наповнення інваріантної частини стандартів, розроблених для цих напрямів [8; 5].

Створена в Україні мережа навчальних закладів підготовки фахівців із туристичної діяльності намагається відповідати

міжнародним стандартам і традиціям. Цьому сприяє і прийнята «Концепція кадрового забезпечення туристичної галузі України» (підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації), що визначає основні принципи підготовки фахівців для сфери туризму: безперервність і ступеневість освіти, випереджальний характер навчання, єдність теорії і практики, формування загальнонародських цінностей, міжнародна орієнтація програм професійної підготовки [5; 7].

Одним з основних чинників практичної реалізації компонентів крос-культурної освіти є університет. Чинний Закон України «Про вищу освіту» передбачає досить широке коло завдань, які мають вирішувати університети. Зокрема, основною метою вищих навчальних закладів, відповідно до ст. 22, «є забезпечення умов, необхідних для отримання особою вищої освіти, підготовка фахівців для потреб України» [3; 6].

3. Місія університетів у сучасному світі

Згідно зі ст. 25.1 цього Закону, університет «проводить освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації широкого спектра природничих, гуманітарних, технічних, економічних та інших напрямів науки, техніки, культури і мистецтв, проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження, є провідним науково-методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, відповідний рівень кадрового і матеріально-технічного забезпечення, сприяє поширенню наукових знань та здійснює культурно-просвітницьку діяльність» [2; 6].

Узагальнюючи, можна зазначити, що місії університетів у сучасному світі є комплексними й охоплюють принаймні такі головні цілі:

- формування світогляду і виховання молоді;
- професійна підготовка та перепідготовка фахівців;
- фундаментальні та прикладні наукові дослідження, збереження й структурування наявних знань, інноваційна діяльність у різних сферах;
- соціалізація молоді та інших уразливих соціальних груп;
- проектування суспільного розвитку на глобальному, регіональному та місцевому рівнях, побудова відповідних прогнозів та сценаріїв;
- розроблення і реалізація глобальних, регіональних і місцевих програм у сфері просвітництва, культури, здоров'я людей, спорту [3; 6].

Зараз із поняттям «університет», як правило, пов'язують уявлення про вищий навчальний заклад, який, маючи на меті вільне викладання і розвиток усіх галузей науки (*universitas litterarum*) незалежно від їх практичного вживання, користується разом із тим під контролем уряду широким самоврядуванням і надає слухачам значний простір у виборі і напрямі своїх наукових занять і приватного життя. Із соціологічного погляду університет може розглядатися як вид організації, як професійна корпорація й як «ідея» – ідеальний тип структури виробництва і відтворення знання [8].

Університет завжди розглядався як спільнота людей духовно зв'язаних, що усвідомлюють свою вибраність і особливе призначення в суспільстві. Усвідомлення небезпеки домінування технократичного мислення змушувало посилювати гуманітарно-гуманістичний складник педагогічного процесу. Ця тенденція в розвитку університетів має стати, на нашу думку, провідним напрямом стратегічного розвитку університетської освіти в Україні.

У межах нашого дослідження ми пропонуємо визначення місця і ролі університету в сучасному глобалізованому світі. Сучасний університет поліфункціональний і багатозначний. Серед основних функцій цього типу закладів вищої освіти – навчальна, дослідницька, професійна, сервісна, культурна і гуманістична, грамотна трансформація яких поєднується в ідеї і практики багатофункціонального університету.

Видатний іспанський філософ Х. Ортега-і-Гассет розумів університет як духовний центр суспільства, певну «духовну силу», яка повинна не відділятися від громадського життя, а, навпаки, впливати на нього, брати участь у подіях, що відбуваються в країні, але при цьому мати свою власну культурну, професійну, наукову позицію щодо цих подій [6; 8].

Х. Ортега-і-Гассет у лекції «Місія університету» вибудовує ієрархію основних завдань університету: передавати культуру; готувати до професійної діяльності; проводити наукові дослідження; формувати нових дослідників. Культуру він розуміє як систему життєвих ідей, властивих тому чи іншому часу, крізь які людина інтерпретує своє життя. На його думку, «дуже важливо відновити в університеті навчання культурі, системі життєво важливих уявлень, яких досягло наше століття. Це основна функція університету». У розумінні філософа, культура – це відповідний часу рівень інтелектуального розвитку людини, що забезпечує його здатність орієнтуватися у соціальному хаосі. Нам дуже імпонує гуманістична

спрямованість соціально-педагогічних ідей Х. Ортеги-і-Гассета, його віра в потенціал людського розуму. Ці ідеї, на нашу думку, повинні стати основою планетарного виховання студентської молоді, стрижнем усього виховного процесу в університеті [6; 9].

У ХХ ст. завдання університетів неймовірно розширюються та ускладнюються. Вони вже не лише місце вироблення свого роду культурного коду, місце, де нація розміщує свої цінності, не просто інструмент виробництва нових знань.

Університет стає гарантом, механізмом такої соціальної потреби, як стабільний, сталий розвиток суспільства. Феномен університету, на нашу думку, є втіленням тієї ролі, яку відіграє у структурі європейської цивілізації і культури сила розуму та віра в нього.

Тому головне завдання університету (як суто європейського феномена) полягає у відстоюванні прав на автономію розуму і створенні умов для вільного пізнання істини. Розум і логічне мислення можуть розвиватися лише за умови свободи; своєю чергою, свобода підтримується розумом. К. Ясперс стверджував, що університет дає не специфікованих знань, а освіченість. Професію дають інститути, технікуми, урешті-решт, спеціалізовані курси. Освіченість, на думку вченого, означає розширення горизонтів, можливість побачити і, отже, увійти до сфери нових предметностей, освіченість дає можливість створити простір, у якому зможе відкритися нове. Йдеться про виняткову ознаку університетської освіченості, яка передбачає скепсис, сумніви, обережність в остаточних висновках, перевірку меж і умов дії наших тверджень. Це положення К. Ясперса можна інтерпретувати таким чином, що в університетському середовищі людині відкривається нове, планетарне бачення її особистих питань і проблем [9; 15; 16].

А. Огурцов вважає, що криза університету – це, перш за все, криза універсальної освіти, особливо філософії, яка завжди виконувала функцію або універсального знання, або пропедевтики до універсального знання. На його думку, перебудова університетської освіти нерозривно пов'язана з перебудовою викладання філософії [17].

Ми погоджуємося з таким баченням проблеми кризи університетської освіти, бо вважаємо, що педагогічне знання є частиною філософського знання і, отже, криза університету є кризою педагогічного складника вищої університетської освіти.

Універсальність університету присутня і в його ролі у формуванні людини як істоти універсальної, що володіє унікальним духовним світом, що й робить із неї власне людину. Саме ця універсальність

університету, на нашу думку, і створює ту неповторну атмосферу наукового пошуку, свободи думки і висловів, духу корпорації (у найкращому значенні цього слова), певної захищеності інтелектуальної і духовної сфери людини, яка сприяє планетарному вихованню студентської молоді [9; 15; 17].

Люди із внутрішньою потребою розуміти інших можуть у такому середовищі розвиватися і формувати цілісне та універсальне світосприймання. Так культивується аристократичність духу та аристократичність, яка не залежить від походження, віросповідання, національності, раси людини [16].

І тут, на думку Ю. Афанасьєва, постає проблема співвідношення масового та елітарного в університетській освіті. Він вважає, що спочатку вся освіта була елітарною. Чим вище ступінь у системі освіти, тим більш езотеричним ставало передбачуване ним знання. Таким чином, робить висновок Ю. Афанасьєв, можна говорити про те, що від самого початку, від моменту появи освіти як соціального інституту це було механізмом кланово-соціального відтворювання. І поки освіта не стала масовою, у вищій освіті залишалося надзавдання – сформувати інтелектуальну еліту суспільства. Тому інтелектуальна і соціальна еліта переважно співпадали [15].

За М. Бахтіним, культура лежить на кордонах. Це можна розуміти в тому сенсі, що всередині самої себе вона не усвідомлюється; лише за взаємодії, зустрічі, діалогу різних культур стають видимими і зрозумілими підстави й особливості власної культури. Зустріч, діалог, розуміння чужої і, отже, своєї культури – це активне відношення, не лише маніфестація та артикуляція своєї культурної позиції і цінностей, а й вивільнення місця, території, умов для іншої культурної позиції і цінностей [17].

Доктор філософських наук В. Купцов підкреслив у своєму виступі на круглому столі журналу «Вопросы философии»: «Зростає розуміння того, що освіта повинна бути багато в чому універсальною, не замикатися в національних межах». Він справедливо зазначає, що нинішня система освіти закладає контури глобальної ситуації XXI ст. [3; 4].

Майже ту ж саму думку висловлює польський філософ М. Квек, який вважає, що у світі, який усе більш глобалізується та інтегрується, аргумент про державницько– і націотворчу роль університету втрачає свою обґрунтованість. Інтернаціональність університету як його невід’ємна риса сприяє формуванню відчуття планетарної єдності, набуттю навиків міжкультурної комунікації,

вихованню у дусі толерантності не лише до наукових опонентів, а й до носіїв інших культур, мов, звичаїв, традицій [3; 4; 17].

С. Квит уважає основами класичного університету академічну свободу, автономію, освіту, засновану на християнському світогляді, повагу до людської індивідуальності, національні цінності, соціальну та інтелектуальну елітарність. Він висловив цікаву думку про певну синергетичність університету. Якщо вдуматися, то воно дійсно так, адже одним із постулатів синергетики є положення про те, що ціле завжди більше, ніж сума частин, його складників [17].

Українські дослідники М. Поляков і В. Савчук відзначають, що університет протягом восьми століть свого розвитку був спільнотою, що поєднувала всіх своїх членів, перш за все духовно, і пропагувала наукове пізнання. Завдання класичного університету не зводилося лише до передачі безцінних скарбів знань, нескінченного процесу пошуку істини, пізнання світу і місця людини в ньому, а й включала формування духовності особистості [3; 17].

4. Перспективи розвитку університетської освіти в XXI столітті

Оскільки ми входимо в сукупне планетарне життя, вважають дослідники, то порівняння того, що є у нас, із тим, що є в інших культурах, а отже, і проблема вибору, стають ключовими питаннями. Цей ракурс бачення проблеми реформування і модернізації університетської освіти нам здається дуже плідним і далекоглядним. Але, на нашу думку, не варто обмежуватися лише гуманітарною підготовкою, адже планетарного виховання вимагає вся генерація майбутньої інтелектуальної й адміністративної еліти людства. Університет мусить задовольнити потребу суспільства у формуванні нового типу професіонала – професіонала-енциклопедиста, здатного через сформовані цінності і набуті навички діяльності протистояти ентропійним процесам у суспільстві. Під ентропійними процесами, на нашу думку, слід розуміти все те, що може, хоч би і теоретично, призвести до загибелі людства як такого (соціальна несправедливість, екологічна криза, нестача духовності в суспільстві у цілому й у кожній людині зокрема, зростання агресивності та нетерпимості, ксенофобія) [4; 17].

На наше переконання, перспективи розвитку університетської освіти в XXI ст. достатньо оптимістичні.

Підстави для оптимізму дають як загальні тенденції розвитку людства у напрямі гуманізації планетарного життя, так і власне тенденції розвитку вищої, зокрема університетської, освіти.

Аналізуючи стан сучасної університетської освіти в умовах суспільства, що глобалізується, Л. Титаренко виділяє загальні сучасні тенденції розвитку освіти, тісно пов'язані з місією університету, – демократизацію і масовізацію вищої освіти [3; 9].

Ми вважаємо, що університет, як і раніше, залишиться багатофункціональним. Тобто він функціонуватиме як навчальний заклад, що здійснює не лише навчання студентів, а й організує процес безперервного навчання для дипломованих фахівців із вищою освітою. Окрім того, підвищаться вимоги до здатності його співробітників створювати нове знання. Нарешті, університет збереже роль механізму «соціального ліфта» для представників різних соціальних шарів, даючи їм змогу дістати більш престижний соціальний статус завдяки університетській освіті.

Причому, урахувуючи тенденцію до масовізації вищої школи, ця функція університету набуватиме все більшої ваги. Проте цим місія університету в XXI ст. не обмежується. На нашу думку, цінності університетського співтовариства – це, по суті, цінності громадянського суспільства (свободи, чесності, взаємної турботи, справедливості, толерантності, культурної різноманітності, лояльності тощо), оскільки одне із завдань глобального розвитку передбачає розвиток громадянського суспільства в планетарному масштабі, утвердження його цінностей [12; 15].

5. Університетська освіта майбутніх магістрів сфери туризму Туреччини в контексті євроінтеграційних процесів

До крос-культурної освіти майбутніх магістрів сфери туризму Туреччини в контексті євроінтеграційних процесів нами віднесено, насамперед, функціонально-структурну та управлінську модернізацію педагогічної освіти, що передбачає трансформацію підходів до її управління, актуалізацію проблем якості та її оцінки в контексті євроінтеграційних процесів; розроблення і трансформацію моделі крос-культурної освіти, оновлення змісту, форм і методів професійного навчання в університетах країни, що призвело до створення єдиної структури та органу управління (заснування підлеглих провідних центрів, підпорядкованих державі), запровадження двоциклового навчання (бакалавр – магістр), об'єднання інститутів та підпорядкування їх університетам як структурних підрозділів [7].

Суттєвими для забезпечення ефективності зазначеного процесу також є: модернізація змісту, форм та методів навчання майбутніх

магістрів сфери туризму, створення нової моделі підготовки магістрів сфери туризму; зміни в оцінці якості крос-культурної освіти. Розглянемо організаційні та педагогічні засади в їх взаємозалежності та взаємозв'язку.

У Туреччині є два види вищої освіти: *бакалаврат і магістратура*. Запровадження двоциклічного навчання та використання оптимальних варіантів освітніх програм Сполучених Штатів Америки та Європи визначають ті *організаційні умови* майбутніх магістрів сфери туризму у закладах вищої освіти Туреччини, реалізація яких призвела до визнання ефективності професійної освіти країни світовим співтовариством. *Еволюція навчальних закладів* як осередків підготовки магістрів сфери туризму (від вищих мусульманських шкіл до світських університетів після проголошення Турецької Республіки (1923 р.) – Стамбульський університет (İstanbul Üniversitesi),

Босфорський університет (Boğaziçi Üniversitesi), Йилдиз Технічний Університет (Yıldız Teknik Üniversitesi), у складі якого почали функціонувати факультет освіти та факультет туризму.

Варто зазначити, що крос-культурна освіта майбутніх магістрів сфери туризму Туреччини здійснювалася у контексті спрямованості на прагнення привести у відповідність до європейських норм не лише систему вищої освіти, а й економіку, право, управління, соціальну сферу, що зумовлено продукуванням ідеї побудови сильної Турецької держави на основі модерністської політичної ідеології Кемаля Ататюрка, яка включає у себе шість основних принципів:

- *республіканізму* (ідеал конституційної демократичної республіки);

- *націоналізму* (ідеал національної держави, патріотично виховує своїх громадян у дусі відданості нації);

- *народності* (боротьба проти класової нерівності та станових привілеїв);

- *лайцизму або секуляризму* (світський характер держави та відділення держави від ісламу);

- *державного регулювання* (побудова змішаної економіки за домінуючої ролі держави);

- *реформізму* (курс на вестернізацію та боротьбу з пережитками традиційного суспільства, опора на прогрес і просвітництво) [6; 8].

Виділивши загальні цілі сучасного університету, зупинимося на розгляді компонентів крос-культурної освіти, які формують університети сфери туризму України та Туреччини.

Інтенсивний розвиток університетської освіти припадає на 50–70-ті роки. До найбільших університетів у цей час належать навчальні заклади, які здійснювали підготовку педагогічних працівників:

Університет у Газі (Gazi Universitesi) (1926 р.), університет в Анкарі (Ankara Universitesi) (1946 р.), Університет Егейського моря (Ege Universitesi) (1955 р.), Технічний університет Середнього Сходу (Orta Doğu Teknik Universitesi) (1956 р.), Дікле Університет (Dicle Universitesi) (1966 р.), Сакар'я Університет (Sakarya Universitesi) (1970 р.), Кумхурієт Університет (Cumhuriyet Universitesi) (1974 р.), Улудаг університет (Uludağ Universitesi) (1975 р.), Чукурова Університет (Cukurova Universitesi) (1973 р.), Газіантеп Університет, (Gaziantep Universiti) (1973 р.), Селджук Університет (Selcuk University) (1975 р.), Фірат Університет (Firat Universitesi) (1975 р.).

У 60-ті роки у зв'язку зі швидким зростанням кількості абітурієнтів відкривається низка приватних університетів у Туреччині. Проте рівень освіти у приватних університетах визнається низьким, і в 1971 р. видається Закон про націоналізацію приватних закладів вищої освіти, які за цим нормативним документом набувають статусу державних. У 1973–1974 рр. на вимогу лідерів та громадськості провінційних районів започатковується діяльність дев'яти нових університетів, у тому числі у провінційних містах Адана, Анталія, Бурса, Самсун, Конья та ін. Після реформи вищої освіти 1981 р. відкривається ще низка університетів на базі раніше створених факультетів – філій більш старих університетів. У середині 80-х років у країні було 28 університетів [8].

Університети Туреччини створено з використанням моделі університету Центральної Європи, насамперед Німеччини та Сполучених Штатів Америки. Це стосується, наприклад, Стамбульського, Анкарського, Босфорського, Середньосхідного технічного, Університету імені Ататюрка, які використовують модель американського університету. Багато університетів беруть за основу обидві моделі відразу. При цьому європейські моделі під впливом місцевих традицій і умов суспільного життя зазнають значної трансформації [8].

В умовах наближення національної економіки України до високих стандартів якості щодо надання туристичних послуг актуалізується значення вивчення перспективного досвіду розвитку сфери туризму в тих країнах, які впродовж останніх десятиліть

успішно реалізують програми модернізації готельно-туристичного сектору й тим самим забезпечують позитивний імідж та привабливість туристичної галузі на міжнародному ринку.

Для нашого дослідження важливим є використання конструктивних ідей прогресивного досвіду Туреччини, які ми окреслимо у цьому підрозділі.

Вища освіта туризму в Туреччині має такі конкурентні переваги для українських фахівців:

- навчання в Туреччині дає вам можливість отримати ступінь міжнародного зразка;

- багато університетів Туреччини відкриті для міжнародних студентів, тому вони пропонують англійську;

- рейтинг Туреччини серед країн «Великої двадцятки» демонструє зростаючі показники розвитку як у світовій політиці, так і в економіці;

- зі зростанням популярності Туреччина має вражаючі економічні та політичні можливості для нових ринків, що розвиваються, а отже, і розширюються можливості працевлаштування фахівців сфери туризму;

- Туреччина – одна з країн, яка дуже добре розвинула свою туристичну галузь, тому уряд зацікавлений у модернізації університетської освіти;

- найпоширенішою іноземною мовою в Туреччині є англійська, що дає багато можливостей іноземних студентів і фахівців [8];

- Туреччина активно імплементує інновації в освітніх технологіях, дистанційному навчанні, методах взаємодії викладача і студента, організаційних формах закладах вищої освіти на базі університетів США.

На початку ХХІ ст. у Туреччині розпочато активні реформи у сфері освіти, спрямовані на модернізацію системи професійної підготовки у цілому та зокрема з метою підготовки висококваліфікованих фахівців готельно-туристичної галузі, готових до ефективної реалізації професійних функцій на туристичному ринку. Акцент уваги турецького уряду сьогодні зроблено на вдосконаленні туристичної освіти, якість якої уможливорює підвищення ефективності функціонування туристичної галузі та посилює ринок туристичних послуг. Професійна туристична освіта вважається якісною як для особистості, так і для ринку туристичних послуг за умови досягнення узгодженості між рівнем професійної підготовки випускника тим вимогам ринку праці, які є актуальними

на даному етапі розвитку галузі. Означене підтверджується успішним працевлаштуванням випускника, ефективною його професійною діяльністю у вибраній професії, самореалізацією [7].

У Туреччині, як і в Україні, протягом останніх десятиліть постала проблема пошуку способів удосконалення професійної підготовки фахівців для задоволення потреб роботодавців. Для вдосконалення професійної освіти в Україні важливо брати до уваги такі впровадження щодо організації професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в Туреччині, що здійснюється відповідно до вимог, які окреслюються у площині освітньої політики уряду, як:

- реалізація сучасних стратегій навчання впродовж життя;
- наближення системи освітніх систем до європейських стандартів якості, узгодження Національної кваліфікаційної рамки Туреччини з Європейськими кваліфікаційними рамками у навчанні впродовж життя;
- розроблення професійних стандартів та їх затвердження на національному рівні;
- дотримання повного управління якістю;
- дотримання урядової політики щодо вдосконалення якості професійної підготовки майбутніх фахівців;
- оновлення навчальних планів та освітніх програм, організація практико-орієнтованого навчання на засадах відкритого діалогу й партнерства професійних ліцеїв та підприємств готельно-ресторанного сервісу;
- забезпечення соціального та особистісного (індивідуального) складників професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму;
- ефективна система професійної освіти і навчання передбачає розширення можливостей для молоді та дорослого населення в опануванні актуальних для сфери туризму знань, умінь, навичок;
- отримання кваліфікацій за окремими професійними галузями;
- самореалізація та професійне зростання впродовж життя [12; 17].

Міжнародна академія туризму в Анталії є головним джерелом освіти в галузі туризму та готельного господарства, що забезпечує якісну освіту англійською мовою, використовуючи міжнародні програми та допомагаючи студентам здобувати не лише теоретичні, а й практичні знання у відповідній галузі.

Головна перевага Академії туризму в Анталії полягає у її навчальній програмі, викладачах та засобах. Програми Міжнародного коледжу

туризму акредитовані Міністерством освіти Республіки Туреччина, СТН (Конфедерація туризму та гостинності, Великобританія) та EIANLA (Навчальний інститут Американської асоціації готельних і готельних установ, Сполучені Штати Америки) [12; 17].

Навчання триває два академічні роки. У цей період студенти не лише вивчають курси, пов'язані з вибраною галуззю, а й інтенсивно вивчають англійську (англійську в туризмі та ділову англійську) та турецьку. Усі програми доступні російською та англійською мовами. Студенти, які мають диплом академії, отримують ступінь бакалавра за один навчальний рік в одному з університетів-партнерів Великобританії, Швейцарії, Німеччини чи Іспанії або продовжують навчання в Академії [9].

Після двох років навчання студенти можуть змінити кваліфікацію та вибрати будь-яку зі знань, наприклад: BBA (бакалавр ділового адміністрування), BA (бакалавр мистецтв у галузі комунікацій та зв'язків із громадськістю), BA (бакалавр мистецтв у сфері дозвілля та управління туризмом), BA (бакалавр мистецтв міжнародних відносин), BA (бакалавр мистецтв зі спортивного менеджменту), BS (бакалавр наук із фінансів бізнесу), BS (бакалавр наук у галузі управління мультимедіа).

Одним із головних принципів освіти в Академії є поєднання лекцій, семінарів та практичних занять із практичною підготовкою в найкращих готелях та туристичних агенціях Анталії [9].

У літній період студенти проходять стажування у вибраних відділеннях розкішного готелю або туристичної компанії. Варто зазначити, що стажування є частиною навчальних програм, тому Академія організовує стажування і забезпечує відповідне фінансування.

Окрім того, відмінність від навчального плану закладів туристичної освіти України полягає у тому, що навчальний план одного навчального року Міжнародної академії туризму в Анталії складається із шести місяців академічного навчання та шести місяців стажування.

Також ефективність та якість професійної підготовки Академії підтверджуються тим фактом, що студенти з понад 30 країн навчаються в Академії, 99% випускників мають гарантії роботи і всі студенти мають працевлаштування в найкращих п'ятизіркових готелях регіону Анталії.

Окрім того, Академія туризму в Анталії є акредитованим центром TOEFL IBT і є членом програм Erasmus Plus та AMORHT Assosiation

(найкращої інтернаціональної школи з російською мовою, яка знаходиться за кордоном).

Отже, аналіз *Міжнародної академії туризму в Анталії* продемонстрував зразкову модель професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму, що створює підґрунтя для модернізації вишів України [13].

6. Університетська освіта в Україні в умовах євроінтеграційних процесів

У планах національного розвитку метою вищої освіти проголошується необхідність підготовки кваліфікованих фахівців сфери туризму в кількості, необхідній для задоволення перспективного розвитку країни. Прийнятий у 1973 р. Основний національний закон у галузі освіти декларує право громадян на 8-річну базову освіту, передбачає розширення системи вищої освіти, структур туристичної освіти, систему стипендій, визначає характер планування і координації підготовки фахівців.

Отже, наш аналіз феномена університету як середовища для планетарного виховання майбутньої інтелектуальної еліти суспільства показав, що самою своєю сутністю університет є простором інтелектуальної свободи, універсальності знання, самоврядування, міжкультурного діалогу, самовизначення і самоідентифікації всіх суб'єктів виховного процесу. Інтелектуальна свобода університету формує звичку і потребу у вільній комунікації з можливістю висловлювати власні думки і з повагою вислуховувати чужі, формує навички цивілізованої дискусії.

Універсальність університету формує у майбутньої інтелектуальної еліти прагнення до універсального знання, дає змогу сформувати цілісне й універсальне, по суті – планетарне світосприймання, дійти до осмислення цивілізаційного ідеалу. Самоврядування і певна автономія університету виробляють у майбутніх фахівців набір якостей, необхідних для функціонування в громадянському суспільстві, привчають діяти в правовому полі, розвивають організаторські якості і навички, сприяють розвитку певного корпоративного духу.

Міжкультурний діалог, властивий університетському співтовариству, сприяє формуванню у студентів якостей, що полегшують їм спілкування з представниками інших культур, традицій, релігійних переконань, інших цінностей і є важливим

засобом планетарного виховання майбутньої інтелектуальної еліти суспільства [8; 9].

В Україні професійною освітою для сфери туризму сьогодні займається понад 50 середніх і вищих навчальних закладів різних форм власності. До них належать загальноосвітні і спеціалізовані профільні школи, ліцеї, гімназії, коледжі, інститути, університети, академії. Загалом ця галузь сьогодні є доволі популярною серед абітурієнтів, через що якомога більше закладів освіти намагаються відкривати в себе відповідні спеціальності.

У цілому створена в Україні мережа навчальних закладів підготовки фахівців із туристичної діяльності відповідає міжнародним традиціям. Цьому сприяє і прийнята «Концепція кадрового забезпечення туристської галузі України» (підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації), що визначає основні принципи підготовки фахівців для сфери туризму: безперервність і

⁸ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми розбудови туристичної інфраструктури за напрямками національної мережі міжнародних транспортних коридорів та основних транспортних магістралей у 2004–2010 роках» від 12.05.2004 № 612. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>. ступневість освіти, випереджальний характер навчання, єдність теорії і практики, формування загальнолюдських цінностей, міжнародна орієнтація програм професійної підготовки [5; 7].

Загалом уся система професійної підготовки фахівців із туристичної діяльності в Україні складається з трьох рівнів:

1) вищого (інституційно-управлінського) – передбачає підготовку менеджерів, які визначають напрями і завдання роботи, стратегію, тактику галузі, окремого підприємства (турменеджер, менеджер готелю, менеджер маркетингової діяльності в туризмі та ін.). Спеціалізована підготовка персоналу такого рівня проводиться у провідних навчальних закладах (університетах, школах туризму, установах підвищення кваліфікації) за програмами освітньо-кваліфікаційних рівнів «магістр» і «бакалавр» [5; 7];

2) середнього (управлінсько-технологічного) – включає персонал, який забезпечує технологічну послідовність обслуговування, погоджує взаємодію з іншими технологічними ланками (турагент, менеджер із резервування місць, метрдотель ресторану тощо). Цей рівень забезпечують вищі і середні спеціальні навчальні заклади, коледжі, ліцеї, які готують фахівців із менеджменту певних технологічних процесів бакалаврського рівня [5; 7];

3) початкового (технологічно-виконавчого) – представлений персоналом, який виконує конкретні завдання і забезпечує задоволення окремих потреб туриста або реалізацію окремого виду обслуговування. Цей рівень забезпечують навчальні заклади широкого профілю і спеціалізації (центри, школи, курси, училища), які готують працівників масових професій: офіціантів, кухарів, інструкторів і т. д.

Саме за такою логікою функціонує система підготовки фахівців із туристської діяльності в Україні, і саме за своєю структурою вона відповідає міжнародним нормам [5; 7].

Ураховуючи повноту та різноплановість дослідження університетської підготовки, крос-культурна освіта магістрів сфери туризму в сучасних умовах має цілісний характер й охоплює такі підсистеми:

– допрофесійну підготовку (актуалізація професійного самовизначення, допрофесійне навчання, професійний відбір);

– різнорівневе професійне навчання у вищих навчальних закладах (освітньо-кваліфікаційні рівні: бакалавр, магістр, доктор філософії у галузі туристської діяльності);

– післядипломну освіту (професійне підвищення кваліфікації, самоосвіта, професійне підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня, перекваліфікація, оволодіння додатковими спеціалізаціями, професійна перепідготовка) [5].

Освітній процес у рамках університету – це структурована система організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на реалізацію змісту освіти певного освітнього ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня) відповідно до вимог стандартів освітньої діяльності та стандартів вищої освіти [5; 7].

У рамках їхньої діяльності сформульовано вимоги до сфери туризму й туристичної освіти і визначено такі конкретні завдання у сфері професійної туристичної освіти:

1) створення сприятливих можливостей для розвитку й удосконалення процесу освіти і підготовки фахівців у сфері туризму;

2) забезпечення лідерства та ініціативи в питаннях освіти туризму;

3) розвиток необхідних стратегій в освітніх установах туристичного профілю з метою досягнення якості й ефективності освіти;

4) створення туристичного продукту високої якості із сучасними властивостями за допомогою конкурентоспроможних високо-розвинених стратегій;

5) розроблення стратегічних орієнтирів модернізації вищої освіти для піднесення професійної освіти у сфері туризму на рівень вищих досягнень світової науки, техніки та передового досвіду;

6) розроблення освітніх і навчальних програм відповідно до потреб ринку праці, заснування програм із викладанням поширеними мовами світу;

7) удосконалення структури ступеневої системи професійної освіти в туризмі; створення міжнародних стандартів туристичної освіти, номенклатури нових професій, програм нового покоління підручників і навчальних посібників;

8) розроблення нормативно-правової бази для нових типів установ професійної туристської освіти. Співробітництво України із Всесвітньою туристською організацією здійснюється в рамках діяльності у складі її керівних органів, у тому числі Генеральної Асамблеї, Виконавчої ради та Регіональної комісії для Європи, а також її програмних органів, зокрема робочої групи з розроблення юридичного інструмента полегшення туристичних поїздок [7; 8].

Членство України у Всесвітній туристській організації значно підвищило імідж і авторитет нашої держави у туристичному співтоваристві, створило передумови подальшого розвитку національного туризму відповідно до тенденцій світового туристичного ринку із залученням до інформаційної мережі, прогресивних технологій, інвестиційних пропозицій, системи професійної підготовки, наукових досліджень, передових надбань найбільш розвинутих туристичних держав світу, відкрило нові можливості налагодження взаємовигідної співпраці з країнами-членами на всіх рівнях: двосторонньому, багатосторонньому, регіональному [7; 8].

Варто зазначити, що українські та турецькі студенти мають змогу навчатися в університетах обидвох країн у рамках таких програм обміну студентами, як «Мевляна», «Ерасмус» та «Ерасмус+». Турецька Республіка також пропонує іноземцям навчання за спеціальною стипендіальною програмою «Турецькі стипендії», яка дає змогу отримати бакалаврський, магістерський або докторський ступінь в одному з державних вищих навчальних закладів Туреччини. Відбір на зазначену програму відбувається шляхом співбесіди. Мовою навчання є турецька. Ті, хто не володіє

турецькою, мають пройти обов'язковий річний курс TÖMER перед початком навчання. У рамках цієї програми студентів забезпечують стипендією та житлом.

ВИСНОВКИ

Особливе значення для розвитку професійної системи підготовки туристичних кадрів в Україні має міжнародне співробітництво з Євросоюзом. Зокрема, значну увагу такому міжнародному співробітництву приділяє Державна служба туризму і курортів.

На довершення варто зазначити, що професійна підготовка фахівців із туризму не повинна обмежуватися формуванням системи теоретичних знань і практичних навичок – її кінцевим орієнтиром і об'єктивним принципом підвищення ефективності туристської діяльності має бути вимога щодо формування професійної культури фахівців туризму й учасників громадських туристських союзів і об'єднань, адже зростання масовості та доступності національних контактів і обмінів, розширення сфери офіційних і неформальних форм туристського спілкування об'єктивно викликають потребу в розвитку такої культури.

Вона не лише є засобом ефективного управління туристичною діяльністю, а й гарантом мирного співіснування різних націй на землі: підготовка спеціалістів у галузі туристської індустрії має стати частиною навчання молоді, а введення туризму до програм навчання молоді є важливим елементом освіти та виховання, який сприяє постійному зміцненню миру.

АНОТАЦІЯ

Основними завданнями сучасної професійної освіти в галузі туризму можна вважати: забезпечення фундаментальної наукової, професійної і практичної підготовки у сфері туристської діяльності; здобуття студентами знань і вмінь освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їх покликання, інтересів і здібностей; удосконалення наукової і професійної підготовки кадрів для сфери туризму. Тому на сучасному етапі, коли професійна освіта, зокрема сфери туризму, виступає посередником інтеграційних процесів, сфера послуг потребує фахівців найвищого освітнього рівня – магістрів, які володіють інноваційними технологіями та програмами, особливостями спілкування з клієнтами, іноземними мовами та мають сформоване толерантне мислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція проекту Закону України «Про Основні засади державної комунікативної політики» : вебсайт. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85-2010-%D1%80>
2. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: заснування і етапи становлення : навчальний посібник. Київ, 2001. С. 13–56.
3. Місія Університету : вебсайт. URL: <http://www.management.com.ua/vision/vis009.html>.
4. Місце філософії в університеті. Минуле, теперішнє, майбутнє : вебсайт. URL: <http://www.rpl.org.ua/ukr/article;52/>
5. Пономаренко В. С. Проблеми підготовки компетентних економістів та менеджерів в Україні. URL: <http://competence.in.ua/2-1-conception-of-a-competence-based-approach#more>
6. Почепцов Г. Теорія комунікацій. Київ, 2001. С. 12–34.
7. Посельський В. Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції. Київ : Смолоскип, 2002. С. 12–25.
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми розбудови туристичної інфраструктури за напрямками національної мережі міжнародних транспортних коридорів та основних транспортних магістралей у 2004–2010 роках» від 12.05.2004 № 612. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 29.04.2015 № 266. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF>
10. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002–2010 роки» від 29.05.2002. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>
11. Поляков М. В., Савчук В. С. Класичний університет: еволюція, сучасний стан, перспективи. Київ : Генеза, 2004. 416 с.
12. Посельський В. Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції. Київ : Смолоскип, 2002. С. 12–25.
13. Україна на міжнародному ринку освітніх послуг вищої освіти : аналітична записка. URL: [http://www. http://old2.niss.gov.ua/articles/1695/](http://www.http://old2.niss.gov.ua/articles/1695/).
14. Україна та Туреччина спільно розвиватимуть туризм, охорону здоров'я і сільгоспвиробництво. URL: <https://lexinform.com.ua/zakonodavstvo/ukrayina-ta-turechchyna-spilno-rozvyvatymut-turyzm-ohoronu-zdorov-ya-i-silgospvyrobnytstvo/>.

15. Университет и философия (некоторые проблемы гуманитаризации университетского образования). URL: <http://anthropology.ru/ru/texts/pigrov/misc>.

16. Федорченко В. К. Гуманізація вищої освіти у XXI ст. *Гуманізм: сучасні інтерпретації та перспективи*. 2001. С. 250–287.

17. Ясперс К. *Ідея Університету*. Львів, 2002. 304 с.

18. Філіпчук Г. Г. Культурологічна основа сучасної освіти. *Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України)*. Серія «Дидактика, методика, інформаційні технології». 2007. Т. 2. 367 с.

Information about the authors:

Vasylyshyna Nataliia Maksymivna,

Doctor of Pedagogical Sciences,

Professor at the Department of Foreign Languages and Translation,

National Aviation University

1, Liubomyra Huzara avenue, Kyiv, 03058, Ukraine